

Republika Hrvatska i Domovinski rat

(kronološki prikaz političkih i vojnih događaja u procesu stvaranja suvremene hrvatske države, srpske agresije na Republiku Hrvatsku i borbe za njezinu slobodu i cjelovitost, 1990.-1995./98.)

* Domovinski rat je općeprihvaćen naziv za razdoblje novije hrvatske povijesti u 90.-tim godinama XX. stoljeća, u kojem je stvorena, a potom u nametnutom ratu i obranjena suvremena Republika Hrvatska. Zakonskim aktima Republike Hrvatske („Zakon o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji“), Domovinski rat obuhvaća razdoblje od 5. kolovoza 1990. do 31. lipnja 1996. (iako je u pravnom smislu, rat, odnosno ratno stanje, prestalo 23. kolovoza 1996. kad je potpisan „Sporazum o punoj normalizaciji i uspostavi diplomatskih odnosa između Republike Hrvatske i Savezne Republike Jugoslavije“).

Pod nazivom Domovinski rat podrazumijevaju se:

- završne pripreme srpskoga agresora za rat i ostvarenje glavnoga cilja velikosrpske politike da „svi Srbi žive u jednoj državi“ (na većem dijelu teritorija bivše Jugoslavije),
- protuustavno i terorističko djelovanje te naoružavanje i oružana pobuna dijela Srba u Hrvatskoj od sredine 1990. (u vojnoj terminologiji tzv. pužajuća ili prikrivena agresija),
- početak ustrojavanja hrvatskih obrambenih snaga od kolovoza 1990.,
- početak rata i otvorene agresije Srbije i Crne Gore, odnosno Jugoslavenske narodne armije (JNA) i srpsko-crnogorskih postrojbi na Hrvatsku od ljeta 1991. (odmah nakon što je Sabor RH 25. lipnja 1991. donio Ustavnu odluku o suverenosti i samostalnosti RH),
- obranu Republike Hrvatske 1991. i oslobađanje najvećeg dijela njenog privremeno okupiranog teritorija vojnim putem od kraja 1991. do kraja 1995. godine.

Dakle, prema zakonskim aktima Republike Hrvatske, naziv Domovinski rat obuhvaća i razdoblje koje je neposredno prethodilo ratu u Hrvatskoj, odnosno otvorenoj srpskoj agresiji na Republiku Hrvatsku, kao i razdoblje neposredno nakon završetka ratnih operacija u Hrvatskoj i BiH.

Dakako, s obzirom na to da je posljednji dio okupiranoga međunarodno priznatoga hrvatskoga državnoga teritorija vraćen političkim sporazumom, a ne vojnom opcijom, s političkog gledišta završetkom Domovinskog rata može se smatrati 15. siječanj 1998., kada je završio proces mirne reintegracije Hrvatskog Podunavlja (Baranja te dio istočne Slavonije i zapadni Srijem) u ustavno-pravni poredak Republike Hrvatske.

Druga polovica 80-tih godina 20. stoljeća

Srbijanska („velikosrpska“) politika - glavni uzrok raspada SFRJ

Rušenje Berlinskoga zida u studenom 1989. simbolično je označilo početak novog razdoblja europske povijesti, u kojem je u većini istočnoeuropskih država jednostranački, komunistički režim zamijenilo višestranačje i demokracija.

Medijska hajka s ciljem mobilizacije srpskog pučanstva na liniji nacionalističke, zapravo imperijalističke politike, a radi stvaranja uvjeta za njeno provođenje pokrenuta je objavljivanjem dijela nacrtu „Memoranduma“ Srpske akademije nauka i umetnosti u beogradskim *Večernjim novostima* krajem rujna 1986. godine. Vidno istaknut komentar novinara u spomenutim novinama (24. rujna 1986.), da sadržaj „Memoranduma“ srpskih akademika „zvuči kao novi poziv na novo prolivanje krvi“, iznimno je znakovit i nedvosmisleno upućuje na krivce za ratnu tragediju koja se 1991. dogodila u Hrvatskoj, potom i u Bosni i Hercegovini.

Sudbonosna za trasiranje njegova političkoga uspona i velikosrpskog osvajačkog puta bila je 8. sjednica Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije, održana krajem rujna 1987. godine. Vlast u Srbiji tada preuzimaju Miloševićevi ljudi, a 8. svibnja 1989. Slobodan Milošević postaje predsjednik Predsjedništva SR Srbije.

Nakon što su preuzeli vlast u Srbiji, ljudi odani Miloševićevoj politici su nasilnim metodama – mitinzima i tzv. antibirokratskom revolucijom – preuzeli vlast i u autonomnim pokrajinama Vojvodini i Kosovu, te u republici Crnoj Gori (krajem 1988. i početkom 1989.). Odlukom skupštine SR Srbije 28. ožujka 1989. Vojvodini i Kosovu oduzet je status konstitutivnih jedinica jugoslavenske federacije, ali su zadržani glasovi njihovih predstavnika u kolektivnom Predsjedništvu SFRJ (8 članova: 6 predstavnika republika i 2 autonomnih pokrajina). Ukidanje autonomije Vojvodini i Kosovu bilo je u suprotnosti s tadašnjim saveznom *Ustavom* iz 1974., prema kojem se Jugoslavija sastojala od šest republika i dvije spomenute autonomne pokrajine, no savezna tijela na to nisu reagirala. Takvo je stanje definirano novim *Ustavom SR Srbije* donesenim u rujnu 1990. godine. S obzirom na to da su u Predsjedništvo SFRJ postavljeni prosrpski predstavnici SR Crne Gore, Vojvodine i Kosova, srbijanski predsjednik S. Milošević je osigurao kontrolu nad polovicom njegovih članova, a SR Srbija političku dominaciju nad ostalim jugoslavenskim republikama. Dakako, događaji u Srbiji izazvali su reakciju u zapadnim jugoslavenskim republikama (Hrvatskoj i Sloveniji).

U skladu s „velikosrpskom“ politikom iz Beograda, Srbi iz Hrvatske su već 28. veljače 1989. u Kninu organizirali protuhrvatski miting. U politički, protuhrvatski skup Srba iz Hrvatske i

drugih republika, pretvorilo se i vjersko (pravoslavno) slavlje 9. srpnja 1989. kod crkve Lazarice na Kosovu polju nedaleko od Knina. Spomenuti mitinzi u Kninu i okolici zapravo su bili zametak pobune Srba u Hrvatskoj.

1990.

Višestranački izbori i slom komunizma u Hrvatskoj

U siječnju 1990. propao je novi pokušaj srbijanskoga vodstva da sazivanjem 14. izvanrednog kongresa Saveza komunista Jugoslavije u Beogradu nametnu svoju opciju centralizirane i unitarne države. Naime, Kongres je 22. siječnja napustila slovenska, a potom i hrvatska delegacija, što je dovelo do raspada Saveza komunista Jugoslavije. Time je, nakon smrti doživotnog jugoslavenskog predsjednika Josipa Broza Tita (1980.), nestao i drugi važan čimbenik očuvanja Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Treći, preostali čimbenik, bila je JNA.

Kad je 23. veljače 1990. predsjednik Sabora SRH donio „Odluku o raspisivanju izbora za zastupnike za Sabor SRH“, dugoočekivana predizborna višestranačka kampanja u Hrvatskoj napokon je mogla započeti. Već početkom veljače političke stranke u Hrvatskoj su i formalno legalizirane, a do 9. travnja u Republičkom sekretarijatu („ministarstvu“) za upravu i pravosuđe registrirane su ukupno 33 stranke.

Proces demokratizacije u Hrvatskoj velikosrpska politika pokušala je početkom 1990. zaustaviti novim incidentima i organizacijom „događanja srpskog naroda“: 4. veljače u Karlovcu i 4. ožujka na Petrovoj gori.

Potom je 18. ožujka 1990. na predizbornom skupu novoosnovane političke stranke Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) pred hotelom „Asseria“ u Benkovcu, srpski ekstremist pokušao atentat na predsjednika HDZ-a Franju Tuđmana.

Iako opterećeni sve lošijim hrvatsko-srpskim odnosima, u travnju i početkom svibnja 1990., u Hrvatskoj su održani slobodni, višestranački izbori, na kojima je pobijedila Hrvatska demokratska zajednica (HDZ), predvođena Franjom Tuđmanom.

Na rezultate izbora u Hrvatskoj vojne vlasti SFRJ reagirale su sredinom svibnja 1990., tako što su oduzele gotovo cjelokupno naoružanje hrvatske Teritorijalne obrane

Razoružavanjem Hrvatske, JNA je osigurala potpunu nadmoć u slučaju sve izvjesnijeg oružanoga raspleta političke krize u Jugoslaviji, s kojim je predsjednik SR Srbije Slobodan Milošević zaprijetio na Vidovdan (28. lipnja) 1989., u govoru na velikom mitingu Srba na Kosovu Polju, nedaleko od Prištine: „Danas, šest vekova kasnije, ponovno smo u bitkama i pred bitkama. Ovoga puta to nisu oružane bitke, ali ni takve nisu isključene.“

Konstituirajuća sjednica novog, demokratski izabranoga, višestranačkoga Sabora SRH održana je 30. svibnja 1990. godine. Za predsjednika Predsjedništva SRH izabran je Franjo Tuđman, Žarko Domljan izabran je za predsjednika Sabora SRH, Stjepan Mesić za predsjednika Izvršnog vijeća Sabora SRH (zapravo, predsjednik Vlade SRH), a HDZ je preuzeo vlast i postao vodeća stranka u državi.

Protuustavno djelovanje i oružana pobuna dijela Srba u Hrvatskoj

Već u lipnju 1990. započeo je proces protuustavnog djelovanja i prekrajanja teritorijalno-administrativnog ustrojstva SR Hrvatske, koji su radi promjene granica pokrenuli pobunjeni Srbi u Hrvatskoj. Skupština općine Knin 27. lipnja 1990. donijela je „Odluku o osnivanju i konstituiranju Zajednice općina Sjeverne Dalmacije i Like”. Ta je Zajednica bila preteča budućih “srpskih autonomnih oblasti (SAO)” u Hrvatskoj: „SAO Krajina” (Knin, 21. prosinca 1990.), „SAO Zapadna Slavonija“ (12. kolovoza 1991.) i „Srpska oblast Slavonija, Baranja i Zapadni Srem“ (Beli Manastir, 25. rujna 1991.). Odlukama svojih „skupština”, spomenute oblasti ujediti će se u „Republiku Srpsku Krajinu” (Knin, 19. prosinca 1991.). Dakako, Ustavni sud RH poništio je sve odluke vodstva pobunjenih Srba koje nisu bile u skladu s hrvatskim *Ustavom*, a koje su donesene s namjerom ugrožavanja cjelovitosti i suvereniteta RH.

Demokratske promjene podrazumijevale su i zamjenu naziva državnih tijela, dužnosti i znakovlja koji su bili odraz staroga ideologijskog, komunističkog jednogumlja, s nazivima koji su primjereniji demokratskom i suvremenijem obliku državnoga ustroja. Zbog toga je Sabor SRH 25. srpnja 1990. usvojio amandmane na *Ustav SRH*, kojima je iz naziva države uklonjen pridjev „socijalistička“, a utvrđeni su novi („povijesni“) hrvatski grb i zastava. Uz promjenu naziva državnih dužnosti (predsjednik Predsjedništva postao je predsjednik, Izvršno vijeće Sabora - Vlada RH, republički sekretar - ministar), odlučeno je da se pristupi donošenju *Ustava Republike Hrvatske*.

Istoga dana, „Srpsko nacionalno vijeće“, osnovano na “Srpskom saboru” u Srbu u Hrvatskoj kao njegovo „izvršno tijelo“, usvojilo je „Deklaraciju o suverenosti i autonomiji Srba u Hrvatskoj“. Tom prilikom najavljeno je “plebiscitarno izjašnjanje srpskog naroda o svim pitanjima bitnim za njegov položaj u Hrvatskoj i Jugoslaviji”. Kasnije je određeno da se “izjašnjanje (plebiscit) srpskog naroda u Republici Hrvatskoj o srpskoj autonomiji” provede od 19. kolovoza do 2. rujna 1990. godine. Vodstvo pobunjenih Srba u Hrvatskoj tvrdilo je da se „odcjepljuju narodi, a ne države“. Nasuprot tome, hrvatsko stajalište bilo je da

samoodređenje pripada republikama, a ne etničkim skupinama i da su republičke granice državne, odnosno međunarodne, te da slijedom toga Srbi u Hrvatskoj nemaju pravo na odcjepljenje. Uporište za takav zaključak pružao je članak 5. *Ustava SRH* iz 1974. prema kojemu se „granice SR Hrvatske mogu mijenjati samo na osnovi odluke Sabora SR Hrvatske“. U prilog hrvatskome stajalištu govori i Mišljenje (br. 2) međunarodne Arbitražne komisije pri Konferenciji o Jugoslaviji u Haagu, od 11. siječnja 1992., koja je ustanovila „da bez obzira na okolnosti pravo na samoodređenje ne može polučiti promjenu granica koje postoje u trenutku neovisnosti (*uti possidetis juris*), osim u slučaju suprotnoga sporazuma država u pitanju“.

U skladu s potrebom ustrojavanja i naoružavanja većeg broja ljudi spremnih za obranu Hrvatske, 5. kolovoza 1990. započeo prvi dvomjesečni Tečaj za obuku novih policijskih službenika, nazvan “Prvi hrvatski redarstvenik”.

Tako su 17. kolovoza 1990. naoružani pobunjenici zaposjeli prometnice na kninskom području, a balvanima i kamenjem zapriječili glavne prometnice iz unutrašnjosti Hrvatske prema Dalmaciji. Pokušaj hrvatske policije da uspostavi red i osigura mir na tom području spriječila je JNA. Tzv. Balvan revolucija početak je oružane pobune dijela Srba u Hrvatskoj protiv demokratski izabrane hrvatske vlasti.

I u takvim okolnostima Sabor RH donosio je odluke koje su svim građanima RH jamčile ravnopravnost. Tako je na izvanrednoj sjednici Sabora 24. kolovoza 1990. donesena „Rezolucija o zaštiti ustavnog demokratskog poretka i nacionalnim pravima u Hrvatskoj“.

Proglašenje novoga hrvatskog *Ustava* (22. prosinca 1990.)

Vruhunac dotadašnjeg protuustavnoga djelovanja pobunjenih Srba u Hrvatskoj bilo je proglašenje „Srpske autonomne oblasti Krajina“ (21. prosinca 1990.), s Kninom kao „sjedištem najviših organa SAO Krajine i njezinim glavnim gradom“. „SAO Krajina“ obuhvatila je općine sa znatnim udjelom građana srpske narodnosti u Dalmaciji i Lici te na Banovini i Kordunu.

Sabor RH je uoči Božića, 22. prosinca 1990., proglasio novi *Ustav* (prozvan „Božićnim ustavom“). Novim *Ustavom*, kojim se promiču ljudska prava i slobode, odnosno ravnopravnost svih građana pred zakonom, te višestranačka demokracija, tržišno gospodarstvo i pravo privatnoga vlasništva, Republika Hrvatska određena je kao jedinstvena i nedjeljiva, demokratska i socijalna država. Dan ranije prihvaćen je i Zakon o grbu (povijesni hrvatski grb u obliku štita s 25 crvenih i bijelih /srebrnih/ polja, s krunom od 5 manjih štitova s povijesnim hrvatskim grbovima), zastavi (trobojnica - crvena, bijela i plava boja - s grbom RH u sredini) i

himni RH (“Lijepa naša domovino”), te zastavi i lenti predsjednika RH, kao znaku predsjedničke časti.

1991.

Komunistička JNA prijeti uvođenjem “izvanrednog stanja”; prvi oružani sukobi

Vodstvo „SAO Krajine” u Kninu je 4. siječnja 1991. odlučilo da na tom području prestaju važiti ingerencije MUP-a RH.

Dakako, glavni cilj bio je rušenje demokratski izabrane vlasti u Hrvatskoj. Zbog toga je 9. siječnja 1991. Predsjedništvo SFRJ naredilo da se u roku od deset dana moraju “razoružati i raspustiti” sve paravojne oružane formacije, odnosno „oružane formacije koje nisu u sastavu jedinstvenih oružanih snaga SFRJ ili organa unutrašnjih poslova i čija organizacija nije utvrđena u skladu sa saveznim propisima”.

Kad je 25. siječnja 1991. na televiziji prikazana emisija *Što je istina o naoružavanju HDZ-a u Hrvatskoj*, koju je pripremila kontra-obavještajna služba (KOS) JNA, činilo se da je uvođenje izvanrednoga stanja u Jugoslaviji neminovno..

U takvim okolnostima, a povodom primitka Rezolucije Skupštine Republike Slovenije o prijedlogu za sporazumno razdruživanje SFRJ, Sabor RH je 21. veljače 1991. prihvatio „Rezoluciju o prihvaćanju postupka za razdruživanje SFRJ i o mogućem udruživanju u savez suverenih republika“.

Vodstvo pobunjenih Srba u Hrvatskoj potom je 28. veljače 1991. donijelo „Rezoluciju o razdruživanju R. Hrvatske i SAO Krajine“.

Započeli su i veći oružani napadi srpskih terorista na hrvatsku policiju: u Pakracu 2. ožujka 1991. (prvi oružani sukob između hrvatske policije i srpskih terorista) i u Nacionalnom parku Plitvička jezera na sam Uskrs 31. ožujka („Krvavi Uskrs“). U Pakracu srećom nije bilo poginulih (ranjeno je nekoliko hrvatskih policajaca), a u sukobu na Plitvicama ubijeni su hrvatski policajac Josip Jović (prvi poginuli hrvatski branitelj u Domovinskom ratu) i jedan naoružani srpski terorist. Dan poslije, 1. travnja 1991., vodstvo pobunjenih Srba je u Titovoj Korenici (danas Korenica) donijelo „Odluku o prisajedinjenju SAO Krajine Republici Srbiji“ i izdalo zapovijed za mobilizaciju Teritorijalne obrane SAO Krajine.

Nakon događaja u Pakracu propao je i plan srbijanskoga vodstva da JNA na sjednici Predsjedništva SFRJ 15. ožujka 1991. ishodi uvođenje izvanrednog stanja u državi. To su onemogućili predstavnici Hrvatske, Slovenije, Makedonije i Bosne i Hercegovine (BiH) u dramatičnom glasovanju, u kojem je presudan bio glas predstavnika BiH, Srbina (!) Bogića

Bogićevića. Potom su, s ciljem pronalaženja kompromisa i mirnog rješenja krize u državi, uslijedili susreti šestorice predsjednika jugoslavenskih republika u: Hrvatskoj (Split, 28. ožujka 1991.), Srbiji (Beograd, 4. travnja), Sloveniji (Brdo kod Kranja, 11. travnja), Makedoniji (Ohrid, 18. travnja), Crnoj Gori (Cetinje, 29. travnja) i Bosni i Hercegovini (Sarajevo, 6. lipnja 1991.).

Novo krvoproliće: 2. svibnja 1991. srpski ekstremisti u Hrvatskoj su iz zasjede ubili 13 hrvatskih policajaca - 12 u Borovu Selu, a jednog kod Polače u zaleđu Zadra. Uz to, u Borovu Selu ranjeno je više od 20 hrvatskih policajaca, a iznimno dramatično bilo je i stanje u selu Kijevo, koje su nakon uspostave policijske postaje MUP-a RH 29. travnja 1991. blokirale „Milicija Krajine” i JNA.

Događaje u Borovu Selu Srbija i JNA iskoristili su za opetovano postavljanje zahtjeva za intervencijom vojske. Na novoj dramatičnoj sjednici Predsjedništva SFRJ 8. i 9. svibnja 1991., kojoj su nazočili i predsjednici svih republika SFRJ, hrvatsko vodstvo moralo je prihvatiti odluku o raspoređivanju prosrpski orijentirane JNA u kriznim područjima Hrvatske. JNA se tako i službeno počela razmiještati, formalno kao “tampon zona” između srpskih terorista i hrvatskih oružanih snaga, a zapravo radi zaposjedanja povoljne pozicije za napad na Hrvatsku. Time je JNA otvoreno preuzela ulogu zaštitnika i saveznika pobunjenih Srba u Hrvatskoj.

Sredinom svibnja politička situacija u Jugoslaviji dramatično se pogoršala. Nakon što je srpsko-crnogorski blok u Predsjedništvu SFRJ odbio da u redovnoj proceduri 15. svibnja 1991. potvrdi hrvatskoga predstavnika Stjepana Mesića za predsjednika, blokiran je rad Predsjedništva SFRJ. Istodobno, nakon nelegalnog “referenduma za prisajedinjenje” (12. svibnja 1991.), vodstvo pobunjenih Srba u Hrvatskoj je „SAO Krajinu“, dakle dio teritorija Republike Hrvatske, 16. svibnja 1991. proglasilo „sastavnim dijelom jedinstvene državne teritorije Republike Srbije” (nova „Odluka o prisajedinjenju SAO Krajine Republici Srbiji“). Kao i u odluci od 1. travnja, navodi se da “teritorij SAO Krajine” treba obuhvatiti općine: Knin, Benkovac, Obrovac, Gračac, Donji Lapac, Korenica, Kostajnica, Vojnić, Vrginmost, Glina, Dvor na Uni, dijelove općina Petrinja, Sisak, Pakrac, te “sva srpska naselja koja su se pripojila jednoj od navedenih opština, kao i ona naselja koja se ubuduće izjasne za pripajanje u procesu razgraničenja”. Potom je 29. svibnja 1991. „Skupština SAO Krajine” ustvrdila da se „SAO Krajina definira kao oblik političko-teritorijalne autonomije u sastavu federativne Jugoslavije“. Dakako, zbog međunarodnih prilika vodstvo Srbije takvu odluku nije moglo

službeno prihvatiti, ali je nastavilo vojno, gospodarski i politički pomagati pobunu Srba u Hrvatskoj.

Prijetnja uporabe JNA radi očuvanja SFRJ primorala je hrvatsko vodstvo da u travnju 1991. započne s ustrojavanjem vojno-policijske komponente oružanih snaga, nazvane Zbor narodne garde (ZNG). Do kraja svibnja 1991. ustrojene su prve četiri djelatne („A“) brigade ZNG-a. Iz njih su regrutirani i pripadnici kasnije ustrojenih gardijskih brigada. ZNG je također zamišljen kao djelatni i pričuvni.

Radi podizanja morala hrvatskim građanima, ali i radi odvratanja od moguće agresije, na stadionu NK Zagreb je 28. svibnja 1991. održana smotra postrojbi ZNG-a.

Proglašenje suverene i samostalne Republike Hrvatske (25. lipnja 1991.)

Radi jačanja hrvatske pozicije u procesu osamostaljenja, predsjednik Republike Hrvatske F. Tuđman donio je 25. travnja 1991. odluku o raspisivanju referenduma s pitanjima o samostalnosti i ostanku Hrvatske u Jugoslaviji. Na referendumu, koji je održan 19. svibnja 1991., za neovisnost RH opredijelilo se gotovo 94%, a protiv ostanka u Jugoslaviji oko 92% građana, koji su glasovali (na referendum je izašlo oko 85% od 3.652.225 hrvatskih građana s pravom glasa). Na temelju izvješća Republičke komisije za provedbu referenduma, predsjednik Republike Hrvatske Franjo Tuđman objavio je 23. svibnja 1991. da su na referendumu građani Hrvatske odlučili:

1) Republika Hrvatska, kao suverena i samostalna država, koja jamči kulturnu autonomiju i sva građanska prava Srbima i pripadnicima drugih nacionalnosti u Hrvatskoj, može stupiti u savez suverenih država s drugim republikama.

2) Republika Hrvatska ne ostaje u Jugoslaviji kao jedinstvenoj saveznoj državi.

Sabor RH je, na temelju rezultata referenduma hrvatskih građana, 25. lipnja 1991. donio:

- „Ustavnu odluku o suverenosti i samostalnosti RH”,
- „Ustavni zakon o izmjeni i dopuni Ustavnoga zakona za provedbu Ustava RH”,
- „Deklaraciju o uspostavi suverene i samostalne Republike Hrvatske“,
- „Povelju o pravima Srba i drugih nacionalnosti u RH“.

Doduše, na zahtjev i uz posredovanje Europske zajednice i SAD-a, Hrvatska i Slovenija su 7. srpnja 1991. na Brijunima („Brijunski sporazum“ prihvale tromjesečnu odgodu realizacije Deklaracije o samostalnosti, kako bi se pregovori o mirnom rješenju jugoslavenske krize mogli nastaviti.

Rasprava oko važnosti 25. lipnja 1991. u najnovijoj hrvatskoj povijesti, odnosno njegovo vrednovanje u odnosu na ostale datume, potvrđuje nužnost interdisciplinarnog pristupa u znanosti. Naime, u javnosti se spominju razni datumi početka rata, odnosno agresije na Hrvatsku, pa čak i okupacije Hrvatske (dakako, svi se odnose na pojedini događaj):

- sredina svibnja 1990.: oduzimanje oružja hrvatske Teritorijalne obrane;
- 17. kolovoza 1990.: oružana pobuna Srba u Kninu i okolici (tzv. Balvan revolucija);
- **25. siječnja 1991.: uhićenje “virovitičke grupe” (istaknuti pripadnici HDZ-a iz Virovitice);**
- 2. ožujka 1991.: događaji u Pakracu (prvi oružani sukob hrvatske policije sa srpskim teroristima);
- 31. ožujka 1991.: „Krvavi Uskrs“ - u Nacionalnom parku Pltvička jezera, u sukobu sa srpskim teroristima ubijen je hrvatski policajac Josip Jović (prvi hrvatski branitelj koji je poginuo u obrani suvereniteta i teritorijalne cjelovitosti Republike Hrvatske);
- 2. svibnja 1991.: ubojstva 13 hrvatskih policajaca - 12 u Borovu Selu i 1 u zaleđu Zadra.

Zbog toga je važno napomenuti da je prema međunarodnom pravu rat sukob između dviju država, a da je Hrvatski sabor 25. lipnja 1991. proglasio neovisnost Republike Hrvatske.

Tijekom noći s 25. na 26. lipnja 1991., doslovno odmah nakon saborske odluke o uspostavi samostalne i suverene Republike Hrvatske, pobunjeni Srbi započeli su opći napad na hrvatske snage i naselja na Banovini s ciljem protjerivanja Hrvata s područja općina Glina, Hrvatska Kostajnica i Dvor na Uni.

U takvim okolnostima, vodstvo pobunjenih Srba iz Hrvatske i predstavnici Srba iz “Bosanske Krajine”, 27. lipnja 1991. donijeli su „deklaraciju o ujedinjenju SAO Krajine i Zajednice opština Bosanska Krajina“.

Istoga dana, u Republici Sloveniji počeo je oružani sukob JNA i savezne policije sa slovenskom Teritorijalnom obranom.

U najžešćem razdoblju agresije, 7. listopada 1991., zrakoplovi JNA raketirali su Banske dvore - sjedište Vlade Republike Hrvatske, u središtu Zagreba, glavnoga grada Hrvatske. Cilj napada bio je ubiti predsjednika Republike Hrvatske Franju Tuđmana, predsjednika Predsjedništva SFRJ Stjepana Mesića i predsjednika Saveznog izvršnog vijeća SFRJ Antu Markovića, koji su u Banskim dvorima upravo tada imali sastanak.

Sabor Republike Hrvatske sljedećeg je dana, 8. listopada 1991., donio konačnu „Odluku o odcjepljenju Republike Hrvatske od SFRJ i njezinu osamostaljenju“. Taj događaj u Hrvatskoj se obilježava kao Dan neovisnosti. Zbog opasnosti od napada zrakoplova JNA, zasjedanje Sabora održano je u dvorani u suterenu zgrade INE u Šubićevoj ulici u Zagrebu.

- (PRILOG)** U skladu sa neotuđivim pravom Republike Hrvatske na samoodređenje,
- polazeći od volje građana Republike Hrvatske iskazane na referendumu od 19. svibnja 1991. godine,
 - polazeći od Ustavne odluke o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske i Deklaracije o uspostavi samostalne i suverene Republike Hrvatske, koju je Sabor Republike Hrvatske donio na sjednici od 25. lipnja 1991. godine,
 - utvrđujući da je tromjesečni rok o odgodi primjene Ustavne odluke koji je određen Brijunskom deklaracijom istekao 7. listopada 1991. godine,
 - utvrđujući da su u roku utvrđenom Brijunskom deklaracijom pojačane agresivne akcije, tzv. JNA i srpskih terorista, na gradove i sela, da su bezobzirno uništavane bolnice, škole, crkve, kulturni spomenici i drugi civilni objekti, što je kulminiralo čak napadanjem i bombardiranjem povijesne jezgre Zagreba pri čemu su oštećene i zgrade Rezidencije Predsjednika Republike, Vlade i Hrvatskog sabora u vrijeme zasjedanja, sa pokušajem atentata na Predsjednika Republike,
 - utvrđujući da Jugoslavija kao državna zajednica više ne postoji, Sabor Republike Hrvatske na zajedničkoj sjednici svih vijeća održanoj 8. listopada 1991. godine, donosi

ODLUKU

1. Republika Hrvatska od dana 8. listopada 1991. godine raskida sve državno-pravne sveze na temelju kojih je zajedno s ostalim republikama i pokrajinama tvorila dosadašnju SFRJ. (...)
4. RH priznaje samostalnost i suverenost ostalih republika bivše SFRJ na temelju načela uzajamnosti i spremna je s onim republikama s kojima nije u oružanom sukobu uspostaviti, održavati i razvijati prijateljske, političke, gospodarske, kulturne i druge odnose.
5. RH kao suverena i samostalna država, jamčeći i osiguravajući temeljna prava čovjeka i nacionalnih manjina, zajamčenih izričito Općom deklaracijom UN-a, Završnim aktom Helsinške konferencije, dokumentima KESS-a i Pariškom poveljom u sklopu europskih integracijskih tijekova, pripravna je ulaziti u međudržavne i međuregionalne asocijacije s drugim demokratskim državama.

Zbog neočekivano jakoga i gotovo tromjesečnog uspješnog otpora vukovarskih branitelja znatno nadmoćnijem neprijatelju (od 25. kolovoza do 18., odnosno 20. studenoga 1991.) te zbog razaranja kakva u Europi nisu zabilježena od Drugog svjetskog rata, Vukovar je 1991. postao simbolom hrvatskoga otpora srpskoj agresiji u Domovinskom ratu, a njegovi stanovnici, posebice branitelji, primjer nevjerojatne požrtvovnosti, domišljatosti i hrabrosti. Jednako kao što je masovno stratište na farmi Ovčara kraj Vukovara postalo simbol patnje i žrtve koju su stanovnici i branitelji Vukovara podnijeli za slobodu i neovisnost Republike Hrvatske. Na Ovčari je 20. studenoga 1991. ubijeno 200, od najmanje 261 ranjenika i

medicinskog osoblja koje su srpski vojnici toga dana odveli iz vukovarske bolnice, uz nadzor „oficira“ JNA. Zločin na Ovčari jedan je u nizu masovnih zločina koje je srpski agresor, najvećim dijelom 1991., počinio u napadu na Vukovar i Hrvatsku.

Zahvaljujući vojnoj nadmoći, JNA je do kraja 1991. okupirala gotovo trećinu teritorija Republike Hrvatske. Na okupiranom teritoriju pobunjeni Srbi su u Kninu 19. prosinca 1991. proglasili „Republiku Srpsku Krajinu“ i donijeli „Ustav RSK“.

Ipak, Hrvatska nije bila poražena. Hrvatske vojno-redarstvene snage u studenom i prosincu 1991., u operaciji oslobađanja zapadne Slavonije (zapravo, u nizu manjih operacija – „Orkan 91.“, „Otkos 10“ i „Papuk“), uspjele su osloboditi više od 2200 km² okupiranoga teritorija te u pomorskom boju u Splitskom i Korčulanskom kanalu nanijeti poraz jugomornarici.

Tako je Sabor Republike Hrvatske 4. prosinca 1991. donio „Ustavni zakon o ljudskim pravima i slobodama i pravima etničkih nacionalnih zajednica i manjina u Republici Hrvatskoj“. Spomenutim zakonom srpskoj manjini u Hrvatskoj osigurano je proporcionalno sudjelovanje u najvišim predstavničkim, upravnim i sudbenim tijelima Republike Hrvatske, a stanovništvu područja kotareva s posebnim statusom (Glina i Knin), koji obuhvaćaju općine s većinom srpskog stanovništva, visok stupanj teritorijalne autonomije.

1992. - 1995.

Međunarodno priznanje Hrvatske

U Sarajevu su 2. siječnja 1992., uz posredovanje Cyrusa Vancea, osobnoga izaslanika Glavnog tajnika UN-a, predstavnici Republike Hrvatske i JNA potpisali sporazum o potpunom prekidu vatre u Republici Hrvatskoj.

Sarajevski sporazum stupio je na snagu 3. siječnja 1992. u 18 sati.

Države Europske zajednice (Austrija, Belgija, Danska, Francuska, Grčka, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Njemačka, Portugal, Španjolska i Velika Britanija) priznale su 15. siječnja 1992. Republiku Hrvatsku kao neovisnu i suverenu državu. Prije toga, do kraja 1991. Hrvatsku su priznale Slovenija (26. lipnja), Litva (30. srpnja) i Ukrajina (11. prosinca), te tadašnje članice UN-a Latvija (14. prosinca), Island (19. prosinca) i Estonija (31. prosinca), a 13. siječnja 1992. i Sveta Stolica. Potpunu međunarodnu afirmaciju i vrhunac diplomatske borbe za međunarodno priznanje, Republika Hrvatska postigla je 22. svibnja 1992., kada je kao 178. članica, primljena u Organizaciju Ujedinjenih Naroda.

Promjene su potom obuhvatile i hrvatsku valutu; 30. svibnja 1994. hrvatski dinar zamijenjen je povijesnom valutom - kunom i lipom kao stotim dijelom kune.

Postupno oslobađanje okupiranih dijelova hrvatske države

Snažnu potporu traženju mirnog rješenja u okviru međunarodno priznatih granica RH pružala je vatikanska diplomacija i tadašnji papa Ivan Pavao II., podrijetlom Poljak. To je potvrdio u rujnu 1994. dolaskom u Zagreb, u posjet Crkvi u Hrvata i Republici Hrvatskoj.

Hrvatska je zbog toga, da bi oslobodila okupirane dijelove svoga teritorija i spriječila daljnje napade pobunjenih Srba, morala poduzeti ograničene vojne akcije.

Prvog dana ožujka 1992. hrvatske snage zauzele su Nos Kalik, nedaleko od Drniša. No, akcija dijela snaga Operativne zone HV-a Osijek na Baranju, 3. travnja 1992. nije bila uspješna. Potom je akcijom „Jaguar“ Hrvatska vojska do 23. svibnja 1992. oslobodila brdo Križ u zaleđu Bibinja kod Zadra, s kojega su srpski teroristi ugrožavali promet Jadranskom magistralom.

U travnju 1992. Hrvatska vojska je zaustavila prodor srpskih postrojbi iz Bosne i Hercegovine prema obali Jadranskoga mora, čiji je cilj bio potpuna okupacija najjužnijeg dijela Hrvatske. Hrvatski vojnici potom su deblokirali Dubrovnik i do kraja listopada 1992. oslobodili okupirani teritorij na jugu Hrvatske (oko 1500 km²). U lipnju 1992., Hrvatska vojska je brzim udarom oslobodila Miljevačku visoravan.

Potkraj siječnja 1993., operacijom „Gusar“, odnosno „Maslenica“ kako se naziva u javnosti, oslobođen je dio Velebita i zadarskog zaleđa s Novskim ždrilom, te HE *Peruća* nedaleko od Sinja (oko 1050 km²).

U rujnu 1993. hrvatski vojnici i policajci iznenadnom akcijom oslobodili su prostor tzv. Medačkoga džepa - tri sela – Počitelj, Čitluk i Divoselo (oko 225 km²), odakle je srpsko topništvo razaralo Gospić. Za odmazdu, „Srpska vojska Krajine“ je raketirala Karlovac, Lučko (predgrađe Zagreba), Samobor, Jastrebarsko, Ivanić Grad, Kutinu, Popovaču, Gospić i druge hrvatske gradove, u kojima su stradale brojne civilne žrtve i počinjena velika materijalna šteta.

Početak studenoga 1994., akcijom „Cincar“, koja je bila koordinirana s djelovanjem Armije BiH, hrvatske postrojbe oslobodile su geostrateški važan gradić Kupres u BiH. Potom je oslobodilačkom operacijom „Zima '94.“ (oslobođeno oko 200 km²), od 29. studenoga 1994. započeo niz operacija i akcija hrvatskih snaga koje su za cilj imale ovladavanje

planinama i prostorom u zaleđu Knina, kako bi se stvorili uvjeti za njegovo oslobađanje. Istodobno, operacijom „Zima '94.“ hrvatske snage spriječile su srpske snage da zauzmu, u geostrateškom smislu, važan grad Bihać u BiH, koji je bio pred padom. Akcijama „Skok 1“ (oko 75 km²) u travnju 1995. i „Skok 2“ (oko 450 km²) u lipnju 1995., te zauzimanjem Bosanskog Grahova i Glamoča krajem srpnja u operaciji „Ljeto '95.“ (oko 1600 km²), srpske snage u Kninu dovedene su u bezizlaznu situaciju.

1995.

Konačno oslobađanje okupiranih područja Republike Hrvatske: „Bljesak“ i „Oluja“

Početakom 1995. vodstvo pobunjenih Srba odbilo je novi prijedlog međunarodne zajednice - tzv. „Plan Z4“ o političkom rješenju krize u Hrvatskoj. Plan je predvidio iznimno široku autonomiju Srba u Hrvatskoj, gotovo „državu u državi“, na području predviđenih kotareva Gline i Knina, koji bi obuhvatili sve općine s većinskim srpskim stanovništvom.

Hrvatska je početkom svibnja 1995. provela novu oslobodilačku vojno-redarstvenu operaciju - „Bljesak“, u kojoj je oslobođeno oko 600 km² preostalog okupiranoga teritorija zapadne Slavonije. U samo 2 dana – 1. i 2. svibnja – slomljen je otpor srpskih postrojbi i oslobođeni su Okučani, Jasenovac i Stara Gradiška. Ostaci poraženoga 18. korpusa „Srpske vojske Krajine“ predali su se u popodnevnom satima 4. svibnja iznad Pakraca, **a organizirani otpor specijalnih snaga pobunjenih Srba prestao je sljedećega jutra, oko 6.30 sati u području Omanovca.**

Završnu oslobodilačku vojno-redarstvenu operaciju, nazvanu „Oluja“, Hrvatska je provela od 4. do 8. kolovoza 1995. godine.

Najveći uspjeh u operaciji postignut je u prijepodnevnim satima 5. kolovoza, kad su pripadnici 4. i 7. gardijske brigade Hrvatske vojske oslobodili Knin. Zbog njegova strateškog i simboličkog značaja, dan oslobođenja Knina u Hrvatskoj je proglašen Danom pobjede i domovinske zahvalnosti, a potom i Danom hrvatskih branitelja.

Nakon „Oluje“, pod srpskom okupacijom u Hrvatskoj je ostalo još samo Hrvatsko Podunavlje, odnosno Baranja te dio istočne Slavonije i zapadni Srijem - tzv. UN sektor Istok (4,6 % od ukupnog kopnenog teritorija RH). Na temelju „Erdutskog sporazuma“, potpisanog 12. studenoga 1995., to je područje 15. siječnja 1998. konačno vraćeno u sastav Republike Hrvatske (tzv. proces mirne reintegracije).

U koordinaciji s Armijom BiH, na temelju sporazuma između predsjednika Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine od 22. srpnja 1995., Hrvatska vojska i Hrvatsko vijeće obrane su oslobodile oko 5000 km² teritorija u jugozapadnim i zapadnim dijelovima BiH, koji je bio pod okupacijom srpskih postrojbi: oko 1600 km² u operaciji „Ljeto '95.“ (25.-30. srpnja 1995.), oko 2500 km² u operaciji „Maestral“ (8.-15. rujna 1995.) i oko 800 km² u operaciji „Južni potez“ (9.-11. listopada 1995.). Pokušaj prebacivanja Hrvatske vojske preko rijeke Une u Bosansku Krajinu sredinom rujna 1995. završio je neuspjehom i većim gubicima u ljudstvu.

Uspjesi hrvatskih snaga u BiH omogućili su postizanje mirovnog sporazuma u Daytonu (Ohio, SAD), 21. studenoga 1995. i njegovo potpisivanje 14. prosinca 1995. u Parizu.